

Marek Gedl: *Die Sichel in Polen. Prähistorische Bronzefunde 18/4*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1995. ISBN 3-515-06030-8. 119 strani, 79 tabel.

V četrtem zvezku osemnajstega oddelka serije PBF so predstavljeni bronasto- in železnodobni srpi s Poljskega. Objavljeno gradivo je avtor zbral v letih 1980-1985 v številnih muzejih, arheoloških zbirkah in arhivih na Poljskem, v Avstriji, Nemčiji in na Švedskem.

Pri delu se je avtor oprl na kronološko shemo J. Kostrzewskega, ki je bronasto dobo razdelil na pet period (I-V), njej pa sledi starejša železna doba (Ha C in Ha D).

Od skupno 755 srpov (v to število je vključenih tudi dvanajst kalupov) je 683 bronastih in 72 železnih. Med gradivom prevladujejo gumbasti srpi, na jugu se pojavljajo posamezni jezičastoročajni, ni pa kavljastih in tulastih srpov.

Več kot polovica srpov izvira iz depojev. Prvi bronasti srpi se pojavijo v depojih s konca II. periode, najpogostejši so v depojih IV. in V. periode, najdemo pa jih tudi še v depojih z začetka starejše železne dobe (Ha C). V Ha D jih v depojih ni več, nadomestijo jih železni srpi.

Glede na število sledijo srpi iz grobišč. Kot grobni pridatek se prvič pojavijo v grobovih iz III. periode in se pojavljajo vse do začetka latenskega obdobja. V glavnem so omejeni samo na območje zahodne Poljske. Skoraj vsi železni srpi izvirajo iz starejše železnodobnih grobov lužiške kulture, samo eden je iz grobišča pomorjanske kulture.

V naselbinah najdeni bronasti in železni srpi predstavljajo nekaj več kot 6 % vseh.

503 gumbaste srpe avtor najprej razdeli po obliki, potem po stopnji ukrivljenosti rezila, po obliki osnove srpa in po številu in poteku rezilnih reber. Tako razlikuje:

- rahlo ukrivljene, trtniku podobne srpe s širokim rezilom in ravno osnovo z enim ali dvema rezilnima rebroma;
- močno ukrivljene z ravno, poševno ali koničasto osnovo brez rezilnega rebra, z enim ali dvema rezilnima rebroma;
- rahlo ukrivljene brez rezilnega rebra ali z enim rezilnim rebrom;
- kolenčasto ukrivljene srpe;
- srpe z rahlo privzdignjeno konico z ravno, poševno ali koničasto osnovo;
- srpe z močno privzdignjeno konico in
- ravne, nožem podobne srpe z ravno, poševno ali koničasto osnovo.

Gumbasti srpi lužiškega tipa so razdeljeni po istih kriterijih:

- srpi s koničasto osnovo brez rezilnega rebra oz. z enim ali dvema vzporedno s hrbtnim rebrom potekajočima rezilnima rebroma ali z enim, dvema ali tremi rezilnimi rebri, ki se združijo s hrbtnim rebrom;
- srpi s poševno ali zaokroženo osnovo brez rezilnega rebra, z enim vzporedno s hrbtnim rebrom potekajočim rezilnim rebrom, z enim ali dvema rezilnima rebroma, ki se združita s hrbtnim rebrom in
- srpi s privzdignjeno konico brez rezilnega rebra, ali z enim ali dvema hrbtnemu rebro vzporednima rezilnima rebroma oz. z enim, dvema ali tremi rezilnimi rebri, ki se združijo s hrbtnim rebrom.

Miniaturni srpi so praviloma dolgi med 4 in 6 cm. Po obliki hrpta so razdeljeni na ločne srpe in na srpe z valovitim hrptom.

Kratki srpi pomorjanskega tipa so razdeljeni v pet različic: v različico Klęskowo, različico z ravnim hrptom, različico z rahlo valovitim hrptom, različico z ločnim hrptom in z ozko oz. zaokroženo osnovo in različico s privzdignjeno konico.

56 jezičastoročajnih srpov je razdeljenih po številu in poteku ročajnih in rezilnih reber v tri skupine. V prvi skupini so

srpi z dvema ročajnima rebroma, pri katerih se notranje ročajno rebro konča pod hrbtnim rebrom ali pa teče vanj. Drugo skupino tvorijo srpi z dvema ročajnima rebroma, pri katerih notranje ročajno rebro preide v rezilno rebro in teče vzporedno s hrbtnim rebrom. V tretji skupini so srpi s tremi ročajnimi rebri.

Srpe iz prve skupine avtor uvršča v tip Uioara 8 (-Şpálnaca 1) (Petrescu-Dimbovița 1978, 39 ss, t. 10; 11), kar drži le delno. V ta tip bi lahko uvrstili srpe št. 498, 499A, 500, 503, 506, 510 in 512, del srpov (št. 501, 502, 505, 507-509, 511) bi sodil v različico Uioara 8a (-Sălard 1) (ib. 41 ss, t. 12A), srp št. 499 v tip Uioara 9 (-Sălard 2) (ib. 42 ss, t. 13A), srp št. 504 pa v tip Josani 1 (ib. 44 ss, t. 14A). Srpe druge skupine avtor vzporeja s tipoma Uioara 9 (-Sălard 2) in Josani 1. Med njimi je srp št. 521B, ki bi moral biti uvrščen v prvo skupino oz. tip Uioara 8 (-Şpálnaca 1). Srpe iz tretje skupine so po avtorju še najbližje različici Uioara 3 a.

S Poljskega je znanih deset kalupov za ulivanje bronastih (gumbastih) srpov; za dva fragmenta pa ni čisto zanesljivo, če sta služila za ulivanje srpov. V glavnem so kamniti (iz drobnozrnatega peščenjaka, eden iz apnenca), dva sta glinasta. V naseljih je najti praviloma fragmente kalupov, skoraj v celoti ohranjeni izhajajo iz grobov.

Železni srpi večinoma pripadajo pozni lužiški kulturi, ostali pa pomorjanski kulturi in zahodnobaltski kulturi grobnih gomil. Tipološko so razdeljeni na srpe z vstran zakrivljeno osnovo in srpe s trnastim nastavkom. Izjemna sta srpi iz groba iz Białowic (ima tulast nastavek za nasaditev) in polkosa iz Sławna.

Pri risbah pogrešam puščico, ki označuje točko ulivanja, v katalogu pa žal niso navedene tudi teže srpov.

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA 1978, *Die Sichel in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*. - Prähistorische Bronzefunde 18/1.

Primož PAVLIN

Jorgen Ilkjaer: *Illerup Ådal 1,2, Die Lanzen und Speere; 3,4, Die Gürtel. Bestandteile und Zubehör*; Claus von Carnap-Bornheim, Jorgen Ilkjaer: *Illerup Ådal 5-7, Die Prachtausrüstungen*. Jutland Archaeological Society Publications XXV: 1,2, 1990; 3,4, 1993; 5-7, 1996.

Sredi 19. st. so pričeli na Danskem s prvimi arheološkimi raziskovanji v močvirjih, v katerih so odkrili ogromne količine vojaških najdb iz obdobja od 2. do 5. st. Najdišče v močvirju Illerup Ådal je bilo odkrito leta 1950 in kopano med leti 1950 in 1956. Ker so bile najdbe ogrožene zaradi izsuševanja močvirja, so med leti 1975 in 1985 potekala nova obsežna raziskovanja. Z rezistenčnimi in magnetometričnimi meritvami, sondiranjem in vrtnami so določili obseg arheološkega območja - celotno dno jezera iz prvih stoletij po Kr. Izkopan pa je bil le ogrožen predel, to je 40 % jezerskega dna (40.000 m²). Pri tem je bilo odkrito več kot 12.000 najdb. Čeprav Illerup ni bil izkopan v celoti, je vendar največje moderno raziskano tovrstno najdišče.

Pri razlagi velikih močvirskih najdb orožja raziskovalci izhajajo iz predpostavke, da gre za orožje premaganih napadalcev, ki ga je lokalno prebivalstvo žrtvovalo v vodo. Način analize in objave gradiva z najdišča Illerup je bil tesno povezan z zastavljenimi vprašanji. Avtorja sta preko kronologije in geografske razširjenosti predmetov prišla do interpretacije družbe in zgodovinskih dogajanj. Objava Illerupa se deli v tri velike dele.

Bistveni rezultat prvega dela (1. in 2. knjiga) je ugotovitev, da so bila v Illerupu tri velika žrtvovanja, poimenovana